

חיל הצלבנים יוצא את עכו מתוך שירת אמברואז: סיפור הקורות של המלחמה הקדושה

עירא כהנמן

קטע השירה שלפנינו לקוח מחיבורו של אמברואז 'סיפור הקורות של המלחמה הקדושה' והוא מתאר אירועי שלושה ימים במסע-הצלב השלישי – יציאת צבא הצלבנים לדומה לאחר כיבוש עכו, בסוף חודש אוגוסט 1191, בואכה חיפה.*

מסע-הצלב השלישי (1189-1192) הותיר רישומים מרובים בספרות התקופה, הכוללת בעיקר כרוניקות שנכתבו הן בידי כרוניסטים מערביים הן בידי כרוניסטים מזרחיים.¹ יוצא-דופן במבחר זה הוא 'סיפור הקורות של המלחמה הקדושה'. אמנם על-פי תכנון הוא כרוניקה היסטורית, אך לכרוניקה זו שוותה צורה של שירה אפית. היא כתובה בלשון הצרפתית של ימי הביניים, בשורות בעלות מקצב אחיד, העומד על שמונה הברות ובחריזה צלילית (Assonance). שירה זו הינה בגדר חריג, אף-על-פי שמלחמות הצלבנים במסע-הצלב הראשון כבר מצאו דרכן אל מספר פואמות אפיות שנכתבו במאה השתים-עשרה ונכללות בציקלוס הצלבני הראשון.² ככרוניקה שירית

* הקטע לקוח מחיבורו של אמברואז 'סיפור קורות המלחמה הקדושה', שתרגומו המלא יראה אור בהוצאת יד יצחק בן-צבי. התרגום וההערות הוכנו במסגרת מפעל התרגומים לעברית של ספרות עולי הרגל הקדומים לארץ-ישראל, שמרכזו פרופ' י' פראוור, מטעם המכון לחקר ארץ-ישראל ויישובה, יד יצחק בן-צבי.

1 תודתי נתונה לפרופ' י' פראוור ולד"ר י' צפריר שיזמו וליוו את מסע התרגום. על המקורות המתייחסים למסע-הצלב השלישי, מערביים ומזרחיים, ראה: י' פראוור, תולדות ממלכת הצלבנים בארץ ישראל, ב, ירושלים 1971, עמ' 586-588. על אודות המסע מעכו לחיפה: שם, עמ' 71-72.

2 מחזור זה כולל יצירות כמו: *La Chanson d'Antioche*, ed. P. Paris, Paris 1848; *La Conquete de Jerusalem*, ed. Ch. Hippeau, Paris 1868; *La Chanson du Chevalier au Cygne et du Godefroid de Bouillon*, publiee par C. Hippeau, Geneve 1969

משכה היצירה את שימת-ליבם של חוקרי השירה והספרות של ימי-הביניים ולא פחות מכך את זו של ההיסטוריונים, שעבורם אין היא רק פואמה מהנה, אלא מקור-מידע בלעדי במספר נושאים. למרות שמה אין הכרוניקה מגוללת את תולדות כל המחנות שיצאו למסע-הצלב השלישי, אלא מלווה את ריצ'רד לכה-ארי ומחנהו — החל בהכנותיו באנגליה, יציאתו לצרפת, חציית הים, כיבוש קפריסין, המצור על עכו, המלחמות לאורך רצועת החוף ובשפלה הפנימית בואכה הרי יהודה עד מוג'ואה (נבי סמואל) וכלה בשביתת-הנשק, שהושגה בינו ובין צלאח א-דין. הכרוניקה לא נדרשת להשתתפותו של פיליפ השני, מלך צרפת, או לקורותיה העגומות של משלחת פרידריך ברברוסה, אלא במידה שיש בהן נגיעה ישירה לאירועים שקרו את ריצ'רד ומלוויו, אם בגילוי אחות הלוחמים, או בעיקר בהתנצחויות ומריבות.

העמדת סיפור העלילה סביב המלך ריצ'רד, ההתפעלות מאבירותו ומהיותו לוחם ללא חת; הערצת חלקו במלחמת הקודש ובניסיון — שלא הוגשם — לשחרר את הקבר הקדוש ולהחזיר את ירושלים לבעליה הנוצריים; לימוד הסניגוריה על הסתפקותו בשביתת-הנשק ועל שיבתו לאירופה מבלי להגשים הלכה למעשה את המטרה, שלשמה יצא המסע — כל אלה מעידים בכיבוד, כי מחבר הכרוניקה היה מאנשי שלומו של ריצ'רד לכה-ארי. גם עמדותיו הפוליטיות כלפי המפלגות המתחרות בממלכה הצלבנית (ריימונד רוזן טריפולי וקונרד ממונפרה לעומת המלך ג'י) עולות בקנה אחד עם מסקנה זו.

הפואמה נוקבת תשע פעמים בשמו של מחברה — אמברואז (הן בגוף ראשון הן בגוף שלישי) אף מסופר בה על נוכחותו באירועים המתוארים בפואמה, לרבות בלונדון, צרפת, כרתים, רוזוס, קפריסין ועכו, ושוב כצליין באחת ממשלחות העולים-לרגל לירושלים, ערב שיבתו של ריצ'רד לאירופה. מנתונים אחדים על אודות נאמנותו של אמברואז לריצ'רד, מהתייחסותו השכיחה מאוד לאבירים שאינם ידועים ממקורות אחרים (מאיזור אבריי שבנורמנדי), זהות הקדוש שלו (סלמן) ואפיוניה הלשוניים של הכרוניקה החרוזה — הסיק כבר ראשון חוקריה, ג' פריז, כי אמברואז בא קרוב לוודאי מחבל האיור (Eure) שנמנה עם נחלותיו הצרפתיות של ריצ'רד.³ הסברה הרווחת, על-פי רמזים שבכתוב, היא שאמברואז, הבקיא בשירות העלילה ההירואיות של צרפת, היה ז'ונגלר או טרובדור.

מתי כתב אמברואז את הכרוניקה המבקשת לשוות לעצמה אופי של עדות-ראייה? הנוסח שבידנו, שאיננו בכחינת מקשה אחת, אינו מקל על מתן תשובה לשאלה זו. מן הטקסט עצמו אנו למדים שאותם החלקים המתארים את ימי המצור על עכו, טרם בואו של המלך ריצ'רד שמה (שורות 2419-4550), מבוססים על תיאור שנכתב קודם-לכן. כמו-כן חלקו של אמברואז בפואמה שנוי במחלוקת, בגלל הדמיון הרב של 'סיפור הקורות' לכרוניקה הלטינית הקרויה 'האיטינרarium של הצלבנים וקורות המלך ריצ'רד'.⁴ האחרונה נכתבה בידי ריצ'רד הקנון של כנסיית סט. טריניטי בלונדון וחלקה לפחות הושלם, כנראה, לפני מות ריצ'רד לכה-ארי, ב-1199, אך העבודה בשלמותה פורסמה רק לאחר מותו. הדמיון בין הכרוניקה החרוזה ובין הכרוניקה הפרוזאית חורג בפרקים רבים

3 G. Paris (ed.), *Eistoire de la Guerre Sainte*, Paris 1871, pp. IX-XIII
4 *Itinerarium peregrinorum et gesta regis Ricardi*, Edited by William Stubbs, Chronicles and Memorials of the Reign of Richard I, I, London 1864

הרכה מעבר לזה שבין עובדות זהות; הוא מתבטא באוצר-מילים משותף, בסידור אחיד של המלים במשפט וברצף-משפטים החוזר על עצמו בשני החיבורים. אין ספק שדמיון כזה אינו יכול להיות יד המקרה, והועלו דעות שונות על מהות הזיקה שבין שני המקורות הללו. הבישוף סטבס גרס כי האיטינרריום הלטיני הוא חיבור מקורי ולא מעשה תרגום.⁵ לעומתו, ג' פריז קבע בפסקנות כי האיטינרריום של הקנון ריצ'רד אינו אלא תרגום של הפואמה שנעשה בידי פלגיאטור מחוצף;⁶ ק' נורגייט ראתה בקנון ריצ'רד ובאמברואז חברים לעט. שהשתתפו שניהם במסע. ריצ'רד ערך רשימות שעל-פיהן עיצב כל אחד מהם את הנוסח שלו.⁷ ג' אדוארדס סבר כי הפואמה והכרוניקה אינן תרגום זה של זה, אלא האיטינרריום נתבסס על מקור הכתוב בצרפתית, כנראה בפרוזה.⁸ להערכת ג' לה-מונט הפואמה הינה נוסח של יד שנייה, שהמקור הראשון שלה אבד, ומקור ראשון זה הוא ששימש גם את מחבר האיטינרריום.⁹ זו גם דעת מ' זולוך, המבססת מסקנותיה על השוואת היתר והחסר בשני החיבורים עם ההמשך הלטיני של וילהלם מצור.¹⁰ ה"א מאייר הבחין באיטינרריום עצמו שני חיבורים שונים (IP_I ו-IP_{II}) ולדעתו אחד מהם, IP_{II}, הינו תרגום של הפואמה.¹¹

החוקרים השונים קובעים שהפואמה נתחברה, כל אחד לשיטתו, בין השנים 1196-1207. אפשר שהסוגייה סבוכה עוד יותר, אם אמנם תיאוריה של הפואמה על המסע מאז כיבוש עכו ועד השיבה לאירופה אינם חטיבה אחת, כפי שהתייחסו אליהם עד כה, אלא שיש בהם מספר רבדים. עד כה מוכר רק כתב-יד אחד של 'סיפור הקורות'. הוא נכתב בסוף המאה השלוש-עשרה ביד מעתיק אנגלי ומצוי בספריית הוותיקן (מספרו — 1659 — היה מספר כתב-היד גם בספריית כריסטינה מלכת שוודיה, ממנה הועבר לוותיקן). ההתייחסות המוקדמת ביותר לכתב-היד היא משנת 1739, בספרו של מונטפוקון,¹² אך רק בשנת 1839 ראו אור לראשונה שורות ספורות של הפואמה (10 השורות הראשונות, ו-11 השורות האחרונות) על-ידי פ' לקרואה.¹³ ב-1844 פירסם א' קלר את 448 השורות הראשונות של הפואמה ואת 11 השורות האחרונות,¹⁴ וב-1873 פירסם ג' פריז את כתב-היד כולו והוסיף לו את תרגום הפואמה על דרך הפרוזה לשפה הצרפתית בת ימינו. הוצאה זו שימשה בסיס לתרגום חלקי של הפואמה לשפה האנגלית, על-ידי ט"א ארצ'ר ב-1900;¹⁵ ובמלואה בפרוזה

5 שם.

6 ראה לעיל, הערה 3.

7 K. Norgate, 'The Itinerarium peregrinorum and the Song of Ambroise', *English Historical Review*, XXV (1910), pp. 523-747

8 J.G. Edwards, 'The Itinerarium regis Ricardi and the Eistoire de la Guerre Sainte', *Historical Essays in Honor of James Tait*, Manchester 1933, pp. 59-78

9 *The Crusade of Richard Lion-Heart, by Ambroise*, (translated by M.J. Hubert with notes and documentation by J.L. La Monte), New York 1941

Marianne Solloch, *Die Lateinische Fortsetzung Wilhelms von Tyrus*, Berlin 1934

10 H.E. Meyer, 'Das Itinerarium Peregrinorum', *Schriften der Monumenta Germaniae Historica*, 18, Stuttgart 1962

11 Bernardus de Montfaucon, *Bibliotheca bibliothecarum manuscriptorum nova* (1739), T.I., Parisiis, pp. 31, 814. *Roman des Guerres de la Terre Sainte, dessiné anno 1188*

12 P. Lacroix, *Dissertations sur quelques points curieux de l'histoire de France et de l'histoire littéraire*, Paris 1839

A. Keller, *Romvart*, Paris 1844

15 T.A. Archer, *The Crusade of Richard I*, London 1900

— על-ידי א' סטון ב-1939; 16 ובחריזה ובמקצב דוגמת המקור — על-ידי מ' הוברט וג' לה-מונט. ב-1941.¹⁷

תרגומו העברי של כתב-היד, שנעשה על-פי הוצאת פריז, נאמן למבנה המקורי של השורות, אך איננו שומר על החריזה והמקצב.

כאמור, לא רק ההיסטוריונים הפכו ב'סיפור הקורות', אלא גם חוקרי ומבקרי הספרות. מבקרים אניני-טעם, שליכם הלך שכי אחר שירת רולן כמופת של פואמה עלילתית, מנו ב'קורות המלחמה הקדושה' חסרונות לא-קלים. הם מצאו בה אי-אחידות בחיוניות התיאור וכמידת המתח הסיפורי (מעבר לחוקי התפתחות העלילה), וכן ברמות הסגנון הלשוני; האשימוה בשיבוצי קלישאות ומובאות מהשורות הידועות ובחזרות חסרות-גיוון של חזיונות הקרב ותיאורי הצבא על נשק הנוצץ. אולם דומה שאין הביקורת אומרת אלא את שבחו של 'סיפור הקורות', שכן לא נתכוון סיפור זה להיות 'שירת ריצ'רד', נוסח 'שירת רולן', ולהתייחד עם קרב היסטורי זה או אחר, שהצמיח כנפי אגדה.

הכרוניקה המיוחסת לאמברואז כְּשֶׁמָה כֵּן היא: זהו 'סיפור קורות המלחמה הקדושה' של משלחת ריצ'רד לב'הארי במסע-הצלב השלישי, ואין לצפות מכרוניקה חרוזה שתהא סדרה כרונולוגית של שירות-עלילה העומדות על פרשיות-קרב אביריות של גיבור מרכזי וקומץ מלווים. זוהי מסכת רחבה ורבגונית יותר, הן במטרותיה ההיסטוריות — שחרור מקומות כבושים והערצת אחרים קדושים — הן במיגוון השכבות החברתיות, הן במרחבי הכמה הגיאוגרפית, ועוד. המעקב אחרי מלחמה שלמה ומהלכיה — תגרה וקרב, מסע ומצור — מחייב חוקיות שונה. המגמה היא לתאר עובדות המדברות בעד עצמן, ולא ניסיון להופכן לסמל שבפולקלור. אכן, ככרוניקה חרוזה מצטיין 'סיפור הקורות' ביופי תיאוריו, בעוצמת סיפורי הגבורה ופחות בדקות הניתוח הפסיכולוגי או המדיני. תיאורים אלה שוקקים חיים ושופעים ציוריות וסגוניות. הם ניחנו בחן אנושי, בראשוניות ובפשטות לבכית, ואף לא נעדר מהם חוש-הומור.

16 E. Stone, *Three Old French Chronicles. The History of the Holy War; The History of them that took Constantinople; The Chronicle of Reims* (University of Washington, Publications in the Social Sciences 10), Seattle 1939, pp. 9-160

17 ראה לעיל, הערה 9.

אמכרואז

ההיסטוריה של המלחמה הקדושה

	(...)	
בתוך אֶהְלוּ הִיָּה הַמֶּלֶךְ רִיעִיר	5669	
מִמְתִּין לְצָבָא כִּרְב צְפִיָּה,	5670	
מִן הַחֲפִירִים הֵם יָצְאוּ בְּעֲצֵלְתִיִּים	1	
וּמִסְפָּרָם רַק בְּמִתִּי מְעַט גְּדֹל;	2	הצלכנים עוזבים באירצון
וְהָעִיר עָכּוּ מֵלֵאָה הַמִּזְוֵן אָדָם	3	את סט. ז'אן בעכו
צָרָה הִיָּתָה מִהַכִּלָּם.	4	
אָכֵן שְׁלֹשִׁים רַבּוּא אָדָם הָיוּ	5675	
בְּתוֹכָהּ הָעִיר וּבְחֻצוֹתֶיהָ.	6	
אֲחֻזֵי עֲצֻלוֹת הָיוּ הָאֲנָשִׁים, מְדִי,	7	
כִּי לְעֻגּוּגִים הִיָּתָה (לָהֶם) הָעִיר	8	
בְּיָנוּת טוֹבִים וּבְעֲלָמוֹת,	9	
בְּהֵן טוֹבוֹת מְרֵאָה מֵאֵד,	5680	
לְיָנוּת הַתְּמַכְרוּ וְלִנְשִׁים	1	
וְהַתְּעַנְּגוּ לְלֵא כְבוֹשִׁין:	2	
כֹּה רַב הָיָה הַכְּעוֹר בְּעִיר	3	
וְרַבִּים הָחֵטָא וְהַמּוֹתְרוֹת	4	
עַד כִּי בָנִי בִּנְה נְכַלְמוּ	5685	
מֵאֲשֶׁר. עוֹלְלוּ הָאֲחֵרִים.	6	
הַצָּבָא אֲשֶׁר הִזְעַק יָצָא	7	
(וְהוּא) כְּמוֹ נֵר מְסֻתָּר	8	
אֲשֶׁר בְּכָה מְרוּחַ שְׂמֵכָה בּוֹ,	9	
כֹּה עַד מְהֵרָה וְכֵן בְּעוֹ	5690	
אֲנִי נַחוּץ הִיָּה לְשֹׁכֵךְ בְּצָבָא	1	
אֶת הַטְּרוּף שְׂעוֹד נוֹתֵר,	2	
כִּי נִשְׁאָרוּ כָּל הַנְּשִׁים בְּלָנָה	3	
בְּתוֹךְ עָכּוּ הָעִיר, וְשֵׁם נְכַלְעוּ, ¹⁸	4	
(בְּלָן) חוּץ מְעוֹזְרוֹת קְשִׁישוֹת טוֹבוֹת	5695	
הַצְּלִינִיּוֹת הַעוֹשׂוֹת בְּכָבִיסָה,	6	

18 האיטינרריוס (ראה הערה 4, לעיל) מספר, כי מועצת המלך החליטה שהנשים חייבות להישאר בעכו ולא להתלוות אל הצבא.

שָׂרְחָצוּ רְאִשִׁים נְאֲרִיגֵי פִשְׁתָּן	7	
וְעָשׂוּ כְּקוֹפִים כְּפִלִית כְּנִים ;	8	
וְהִנֵּה לַעֲת בְּקָר הַצֵּבֶא חֲמֵשׁ	9	
וּבְצִיּוֹד נֹאֶה צֵיד ;	5700	
הַמֶּלֶךְ נִמְנָה עַל הַמְּאֻסָּף	1	הצליינים יוצאים לדרך (22 באוגוסט)
לְכָל בְּשָׁל אֵי־הַשְּׁנַחָה יֵאָבְדוּ.	2	
אוֹתוֹ יוֹם קָצַר הִיָּה,	3	
וּמִשָּׂאֵךְ אוֹתָם הָאָרוּרִים	4	
הַבְּחִינּוּ, כִּי הַצֵּבֶא הִחַל לְנוּעַ.	5705	
יְכוּלִים הֵייתָם לְרֵאוֹתָם גּוֹלְשִׁים	6	
מִן הַהָרִים, יֵשׁ בַּעֲשׂוּרִים יֵשׁ בַּשְּׁלוּשִׁים,	7	
שֶׁכֶּן רַחֲשֵׁי לִבָּם מְלֵאוּ כָּאֵב	8	התורכים מטרידים את הצבא
עַל גּוֹכַח הַקָּטָל שָׂרְאוּ עֵינֵיהֶם ¹⁹	9	
(מְרֵאָה) אֲבוֹתֵיהֶם הַשְּׂרוּעִים מֵתִים ;	5710	
עַל כֵּן רָדְפוּ אַחַר הַצֵּבֶא,	1	
הִלְכוּ בְּעַקְבוֹתָיו וּמָה הַטְּרִידוּהוּ ;	2	
אוֹלָם כָּל רַע לֹא אָנָּה, הַשִּׁבְחָ לְאֵל.	3	
בְּעוֹד מוֹעֵד יֵצְאוּ מִשָּׁם אֲנֻשֵׁינוּ	4	
וְאֵת נְהַר עֶכּוֹ חֲצוּ עָבְרוּ. ²⁰	5715	חציית הנעמן (25 באוגוסט)
שָׁם נָטוּ אֶהְלִיָּהֶם וַיַּחֲנוּ	6	
וְהִשְׁתָּהוּ כְּדִי לְהַמְחִין	7	
לְאֲנֻשִׁים, שְׂפָה קָשָׁה הִיָּה לְגַרְרָם מַעֲכוּ.	8	
בִּיְסוּרִים מֵהַ רְבִים הִיָּה הַכְּרַח לְהוֹצִיאָם	9	
עַד כִּי נִבְצַר מִכָּלֶם לְצֵאתָ בְּצוֹתָא.	5720	
הַצֵּבֶא הַנוֹצְרֵי הָאָמוֹר לְעִיל	1	
אֵת הַנְּהַר חָצָה בְּיוֹם הַשְּׁשִׁי; ²¹	2	
חַג הִיָּה לְמִתְרַת הַיּוֹם.	3	
וַיֵּד אִישׁ לֹא עָשְׂתָה בְּמִלְאֲכָה —	4	
שֶׁל אֶחָד מִשְׁלִיחֵי הָאֱלֹהִים	5725	
הַשְּׁלִיחַ בְּרַתְלוּמָאוּ הַקְּדוּשׁ ;	6	
וּבְיוֹם הַשְּׁנִי שְׁלֹאֲחֲרֵיו, כְּדִיוֹק נִמְרָץ.	7	
מְלֵאוּ שְׂנֵתָם, לֹא פָחוֹת וְלֹא יוֹתֵר.	8	

19 הכתוב מתכוון לרצח 2,700 שבויי מלחמה מוסלמיים בפקודת ריצ'רד לב־הארי סמוך לעכו ביום ה־20 באוגוסט 1191.

20 במקור Flum d'Acre, הוא הנעמן.

21 יום ו' ה־23 באוגוסט.

מֵאֵז עֵכוּ הוֹשְׁמָה כְּמִצּוֹר, ²²	9	
וְאָכַן נִפְלְאָה לַיָּדַי הַנוֹצְרִים.	5730	תיאור הצבא בהתקדמו
כִּיּוֹם רֵאשׁוֹן נָע הַצָּבָא,	1	
כִּשֵׁם אֱלֹהִים הַשׁוֹמֵר-כָּל;	2	
עַם שַׁחַר בְּכָל הַמַּחֲנֶה עָלוּ (עַל הַסּוּסִים)	3	
וְעָרְכוּ אֶת גְּדוּדֵיהֶם.	4	
לוֹ רְאִיתָם אֶת הָאֲבִירִים,	5735	
תִּפְאָרֶת פְּרָחֵי הָאֲלוֹפִים,	6	
גְּבוּרִים שְׂאִין מְשָׁלֵם, הָעֲלִית שְׁבַעֲלִית,	7	
שְׁטָרֵם נִרְאוּ כְּמוֹתֵם מְעוֹלָם;	8	
יְכַלְתֶּם לְרֵאוֹת מֵה רַבּוֹ בְּעֲלֵי הַבְּטָחָה,	9	
אֶת שְׁלַל הַשְּׂרִיוֹנִים הַמְּרֹהֲיָבִים,	5740	
כַּחוֹרִים כֹּה רַבִּים, בְּעֲלֵי עוֹ, אֲמִיצִים,	1	
עֲתִירֵי מוֹנִיטִין עַל עֲלִילוֹת גְּבוּרְתֵם;	2	
הִיִּתָּה עֵינֵיכֶם שׁוֹנְפֹת דְּגִלוֹנִים לְרַב,	3	
שִׁפְעַת חֲרָבוֹת נוֹצְצוֹת, מֵה יָפוֹת;	4	
רוֹאִים הֵייתֶם דְּגָלִים לְמַכְבִּיר,	5745	
וְהִמָּה מַעֲשֵׂה מַחֲשַׁכַּת כָּלֵם,	6	
שְׂרִיוֹנִים כֹּה יָפִים, קוֹבְעֵי מִגֵּן נְהַדְרִים,	7	
שְׂאִין דְּגַמְתֶּם בְּחֶמֶשׁ מִמְּלָכוֹת;	8	
צוֹפִים הֵייתֶם בְּאֲנָשִׁים בְּצַעֲדֵתְכֶם,	9	
אֲשֶׁר לֹא יִפְלֹא, כִּי מוֹרָא הִטִּילוּ.	5750	
הַמֶּלֶךְ רִיצָרְדַּע עִם הַחֲלוּץ הָיָה,	1	
(בְּחֻבְרָת) אֲנָשִׁים אֲשֶׁר כָּל חֶמֶת לֹא יָדְעוּ.	2	
הַנּוֹרְמָנִים אֲצֵל הַדְּגָל נִמְצְאוּ,	3	
הֵן פְּעָמִים רַבּוֹת שְׁמְרוּהוּ.	4	
הַדְּכֵס ²³ וְהַצְּרַפְתִּים, עִם גְּאָה,	5755	
עַל הַמְּאֹסָף נִמְנוּ;	6	
אוֹלָם כֹּה כְּאִטְיוֹת הַתְּנַהֲלוּ	7	
עַד כִּי גַם לַתְּעוֹת הָרַבּוּ.	8	
לְאוֹרֶךְ הַחוּף הַתְּקָדֵם הַצָּבָא,	9	
וְהַסְרְצִינִים, הָעֵם הָאֲכֹזֵר,	5760	הסרצינים מתקיפים את הצבא
עַל דְּיוֹנוֹת הַחוּל הָיוּ, מְשֻׁמָּל,	1	(25 באוגוסט 1191)
הִטִּיבוּ רְאוֹת אֶת אֲנָשֵׁינוּ בְּצַעֲדֵתְכֶם;	2	

22 יום ב' ה-26 באוגוסט.

23 הוא Hugo, דוכס בורגונד, שהגודדים הצרפתיים נמסרו לפיקודו לאחר שפיליפ השני חזר לצרפת.

עֲרַפֵּל יָרֵד ²⁴	3	
וְהַכְבִּיד עַל הַצָּבָא בְּמֵאד.	4	
הַחֲבִהֲרָה הַדֶּרֶךְ	5765	
בְּמִבּוּי צָר,	6	
בְּמָקוֹם שֵׁם עֲגֻלוֹת־הַמֶּשָׂא עֲבְרוּ	7	
אֲשֶׁר הוֹכִילוּ אֶת הַצִּידָה,	8	
וְהַסְרְצִינִים יָרְדוּ,	9	
הַיִּשָּׁר עַל הַעֲגָלוֹת הַתְּנַפְלוּ,	5770	
סוֹסִים עַל אַנְשֵׁים הָרְגוּ,	1	
שָׂדְדוּ הַרְבֵּה מִן הַצִּיּוֹד,	2	
וְהִמְמוּ וּפְצְעוּ	3	
אֶת הַמּוֹבִילִים, וְהַשְׁלִיכוּם	4	
מִכָּאן אֶל הַיָּם הַמֶּכָּה (בְּגִלְיוֹ)	5775	
וְשֵׁם כֵּה הִרְכּוּ לַפְּגוּעַ בָּהֶם	6	
עַד כִּי גִדְעוּ כַף יָד שֶׁל מִשְׁרַת,	7	
אֲבָרָךְ שָׂמוּ, זֹאת לִנּוּ הַגִּידוּ,	8	
מִמִּשְׁרַתוֹ שֶׁל בִּישׁוּף סֶלְסֶכְרִי ²⁵ ,	9	
אוֹלָם הוּא לֹא נִפְל כְּרוּחוֹ וְלֹא כִפָּר;	5780	
כְּשִׁנְקָטְעָה יָדוֹ הַיְמָנִית	1	
בְּשִׂמְאֵלִית בְּחָרֵב אַחֲזוּ,	2	
בְּמָקוֹם עֲמָדוֹ לָהֶם חֲפָה,	3	
עַל עֲצָמוֹ הִגָּן כִּנְגָד כְּלָם.	4	
כֹּל הַצָּבָא גּוֹעֵשׂ מִנְּהָ,	5785	
וְהַמֶּלֶךְ רִיצָרְד לֹא יָדַע דָּבָר;	6	
הַמֵּאֲסָף עֲמַד מִלְכָּת,	7	
כִּלּוֹ אַחֲזוּ תַרְהֵמָה וּמִבּוֹהֶל.	8	
אִז נִחְלַץ יוֹחָנָן, כְּגוֹ שֶׁל לֹאֲקָם ²⁶ ,	9	
וְשָׁח לַמֶּלֶךְ אֶת אֲשֶׁר אָרַע,	5790	
הַמֶּלֶךְ כְּהָרֵף עֵינַי בָּא,	1	רִיצָרְד מְבִרִיחַ אֶת הַסְרְצִנִים
הוּא וְחָבֵר מְלִנְיֹו הַנְּאָמָן,	2	
מִן הַחֲלוּץ חֲזַר עַל עַקְבוֹתָיו	3	
עַל הַתּוֹרְכִים הַסְתַּעַר עַד הַגְּבֻעָה.	4	
נִפְל עֲלֵיהֶם כְּרָעַם,	5795	

24 הכוונה בוודאי לערפלי בוקר המצויים בחודש אוגוסט באזור זה.

25 בישוף סולסברי הוא מי שעתיד להיות ארכיבישוף קנטרבורי, כפי שמספר אמברואז בהמשך השירה.

26 הוא John Fiz-Luke, ברון דבונשייר.

לא אֲדַע מְנוֹת מִסְפֵּר הַחֲלָלִים (שְׁהַרְג)	6
עוֹד בְּטָרֶם הַפִּירוּהוּ,	7
רְעֵה גְדוּלָּה הִיִּתָּה בָּאָה עֲלֵיהֶם מְדוּ	8
לוֹ אֵךְ נוֹדַע לוֹ מִקֶּדֶם יוֹתֵר,	9
וְהִיָּה שֵׁם אֵךְ צְרַפְתִּי אֶחָד	5800
הֲלֹא הוּא וִילִיאָם הָאֲמִיץ מִבְּרִס ²⁷	1
שְׁתוֹרְפִים לְרוֹב כְּמוֹ יְדִיו אֲרַצָּה הַכַּה,	2
כִּיּוֹם הַהוּא כַּה הַגְדִּיל עֲשׂוֹת	3
עַד כִּי הִמְלֵךְ סֶלַח, מִחַל	4
עַל אֲשֶׁר כָּלְבוּ הָיָה שְׁמוֹר כְּגִדּוֹ,	5805
וְלֹא הִיִּתָּה כּוֹ עוֹד טִינָה אֶלָּיו.	6
אֶת הַתּוֹרְפִים הִדְפּוּ אֶל הַהָרִים,	7
וְלֹא אֲדַע מִנֵּן הַנוֹפְלִים חָלָל,	8
הָיָה שֵׁם גַּם צְלֹאֵחַ אֶ־דִּין	9
הוּא וְצָבָא הַכּוֹפְרִים אֲשֶׁר לוֹ,	5810
אֵךְ יַעֲזֵן כִּי נִסּוּגוּ אֲנָשָׁיו,	1
לֹא מָשׂוּ מִמְקוֹמָם גַּם הַחֲמָהֶמְהוּ,	2
וְהִצָּבָא יִצָּא לְדַרְכּוֹ עֲרוֹךְ,	3
לְאַחֵר אֲשֶׁר שָׁבְשׂוּ סְדְרֵיו,	4
עַד הַגִּיעַם אֵלַי נִהַר ²⁸	5815
וְאֵל בּוֹרוֹת מַיִם אוֹתָם נִסּוּ	6
שֵׁם חֲנוּ, אֶהְלִיָּהֶם נָטוּ,	7
בְּשֹׁטַח רְחֹב יָדַיִם, אוֹתוֹ רָאוּ,	8
שֵׁם צְלֹאֵחַ אֶ־דִּין (לִפְנֵי כֵן) לָן	9
וְנִיתֵן לְרֵאוֹת כִּי הִיָּה לְרִשׁוֹתוֹ	5820
צָבָא נִפְלָא וְגַם יְהִיר,	1
אֲנָשֵׁי פָּרָא לְלֹא שְׁעוֹר.	2
בְּיוֹם הָרֵאוֹת הַזֶּה ²⁹	3
זָכָה הִצָּבָא בְּמִתְנָה (בְּגִין)	4
הַתּוֹרְפִים שְׁלַחְמוּ בָהֶם:	5825
הֵם יִצְאוּ כְּמִי אֲשֶׁר הִנְצַחוֹן לִימִינוּ.	6
כּוֹזֵאת עֲשֵׂה הָאֱלֹהִים לְמַעַן הַגְּנֹתָם,	7
לְבַל יִהְיֶה הַצָּבָא מְזֻנָּח,	8

Guillaume de Barres 27

במקור Flum de Cayfas, הוא הקישון. 28

כלומר, יום א' ה-25 באוגוסט. 29

אֵלָא מְלַכְד יוֹתֵר וּמְאָרְגָן	9	
מִכְפֵּי שֶׁהִיָּה בַעַת שְׁהַטְרָר ;	5830	
אַחַר כֵּךְ הִקְפִּידוּ בִּיתֵר שְׂאֵת	1	
וְהוֹכִילוּ (אֵת הַצָּבָא) בִּיתֵר תְּבוּנָה.	2	
אוּלָם הָעָרִם נֶעְרְמוּ הַמְכַשׁוּלִים,	3	
שָׁכַן מֵעִבְרוֹ הַשְּׁנִי שֶׁל הָהָר	4	
כִּכְר הַתְּקַרְבוֹ כְּגִי הַזּוּנָה	5835	
צִלְאֵח אֲדִין וּכְגִי הַכְּלָבָה.	6	צִלְאֵח אֲדִין חוּסֵם אֵת מַעֲבְרֵי הָהָר ¹
אֵל הַמַּעֲבָרִים הַצָּרִים בְּיַדְעֵם ³⁰	7	
כִּי שׁוּמָה עַל אֲנָשֵׁינוּ כְּהֵם לַעֲבוֹר,	8	
וְכֵה כִלְכְּלוּ מַעֲשֵׂיהֶם,	9	
לְמַעַן יִשְׁמַד צְבָאֵנוּ אוּ בְּשִׁבֵי יִלְקַח	5840	
אוּ רְבוּ יְפוּל	1	
לִיד מְהֵמְמִיו.	2	
מִן הַנִּהָר יֵצְאוּ אֲנָשֵׁינוּ לְדֶרֶךְ	3	
אוּלָם לֹא מְרַחֵק רַב הַתְּקַדְמוֹ:	4	
לְמַרְגְּלוֹת (חֹמוֹת) חִיפָה עֲצָרוּ, חֲנוּ ³¹ .	5845	

30 קצות שלוחות הר הכרמל בסמוך לחוף הים, באזור ראש הכרמל של ימינו.

31 במקור Cayfas.